

ŠESTDESET LET PROF. DR. TOMAŽA BREJCA

Prof. dr. Tomaž Brejc je osebnost, ki jo privlači ustvarjalnost na mnogih umetniških področjih, tako v književnosti, glasbi, filmu, slikarstvu, kiparstvu, videu in fotografiji, in vendar je izbral umetnostnozgodovinski poklic. Iz tega sklepamo vsaj dvoje: da je v ozadju te odločitve, ki mora vsekakor biti pretehtana in utemeljena, prepričanje o posebni vlogi in pomenu vizualnega v sodobni družbi, ter da bo taka oseba razvila posebej pretanjene načine, kako prenikniti v mehanizme ustvarjanja, ki so pri vsakem kreativnem delu univerzalni. Vedno je v ospredju neposreden stik z umetnino in umetnikom. Za prof. dr. Tomaža Brejca je ta stik v umetnostnozgodovinskem raziskovanju imperativ. »Tekst ima neznansko zaslonbo v umetninah ...«, je zapisal v *Temnem modernizmu* (1991), eni temeljnih interpretacij slovenske umetnosti dvajsetega stoletja. Za umetninami stojijo njihovi ustvarjalci; poglobljanje v umetnost prek druženja z umetniki je za strokovnjaka, ki se ukvarja s sodobno umetnostjo, profesionalna nuja in obveza hkrati, tudi zaradi strokovne etike, posredovati svoje vedenje drugim.

Profesor dr. Tomaž Brejc je svoje umetnostnozgodovinsko delovanje doslej v največji meri, kolikor je sploh mogoče, delil z

umetniki. Pretežni delež svojih energij je in jih posveča poučevanju umetnostne zgodovine in njene teorije bodočim slovenskim likovnim umetnicam in umetnikom na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje. V kompleksnem procesu, v katerem se mladi oblikujejo v samostojne ustvarjalce, je posebej pomembno njihovo srečanje z osebnostjo, ki jih lahko prepriča, da se bodo v upoštevanja vredne umetnike razvili samo v primeru, ko bodo najprej ustvarjalni umetnostni misleci. Profesorjevo izjemno poglobljeno in natančno poznavilstvo svetovne in slovenske umetnosti, njegova prepričljiva moč posredovanja najnovejših dosežkov svetovne umetnostnozgodovinske stroke ter sugestivni nastop redna tedenska predavanja pretvarjajo v enkratne nastope pred občinstvom. To so resnično nastopi, saj predstavljajo za poslušalce posebno doživetje, ki ga s tako sugestivnim predavateljem izbrušene znanstvene veščine in natančnega razporejanja poudarkov tudi po svetovnih predavalnicah ne moremo prav ve-likokrat doživeti. Prof. Brejc je nedvomno en najbolj zaželenih umetnostnozgodovinskih predavateljev pred vsemi našimi, ne le pred študentskim avditorijem.

Prof. dr. Tomaž Brejc je bil rojen 25. novembra leta 1946 v Ljubljani. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je leta 1969 dokončal študij svetovne književnosti in literarne teorije, leta 1970 pa diplomiral na oddelku za umetnostno zgodovino. Svojo prvo zaposlitev je leta 1971 našel v Piranu na Zavodu za spomeniško varstvo, kjer se je srečal z delovno nalogo, prav nič podobno zanimanjem, ki jih je gojil pred tem – popisoval je slike po cerkvah na slovenski obali. Medtem ko se je ukvarjal s popisovanjem, je za izid pripravljal svojo prvo samostojno knjižno publikacijo *Vid govora: študije o modernem slovenskem slikarstvu* (1972). Izsledke tedanjih raziskav na terenu pa je objavil leta 1983 v knjigi *Slikarstvo od 15. do 19. stoletja na slovenski obali: topografsko gradivo*, ko je že bil docent na Akademiji za likovno umetnost. Poznavalsko napisana uvodna študija, ki poudarja vplivne povezave z Benetkami in njihovim zaledjem, in zbrano gradivo, podprto z arhivskim raziskovanjem, še vedno predstavlja edino verodostojno topografsko delo s tega področja. Čeprav se sam rad pošali, da ne kaže verjeti vsem podatkom, ki jih je zabeležil v mladostni vehemenci in neizkušenosti, ostaja knjiga za raziskovalce temeljno delo.

Že leta 1972 se je zaposlil kot asistent za umetnostno zgodovino na Akademiji za likovno umetnost. Leta 1979 je bil promoviran za doktorja umetnostnozgodovinskih znanosti na Univerzi v Ljubljani z disertacijo *Evropski viri za slovenski impresionizem*, ki je bila leta 1982 objavljena kot samostojna monografska publikacija *Slovenski impresionisti in evropsko slikarstvo*. Na ALU je bil leta 1982 izvoljen v naziv docenta za umetnostno zgodovino in umetnostno teorijo, leta 1986 je postal izredni in leta 1991 redni profesor. Med letoma 1991 in 1993 je bil dekan ALU. Leta 2003 je za svoje pedagoško delo prejel Zlato plaketo Univerze v Ljubljani.

Študijsko se je izpopolnjeval na Dunaju, v Münchnu, Parizu in sodeloval z Osteuropa-Institutom na berlinski Freie-Universität. V letih 1986 do 1990 se je ob večmesečnih študijskih bivanjih izpopolnjeval in predaval v ZDA na University of California v Los Angelesu (socialna teorija umetnosti), leta 1986 je predaval na univerzi v Kasslu, leta 1990 v Avstraliji na University of New South Wales, Gallery of Art, Sydney ter Macquarie University, National Gallery of Art, Canberra.

Kot dober poznavalec slovenske in jugoslovanske sodobne umetnosti je bil nepogrešljiv sodelavec pri mednarodnih projektih kot kustos in selektor razstav: TRIGON v Gradcu (1977), Jugoslovanska Dokumenta v Sarajevu (1986 do 1989), 1. Triennale sodobne slovenske umetnosti U3 v Moderni galeriji v Ljubljani (1994). Vseskozi je pripravljaval problemske razstave za ljubljansko galerijo Equarna, kjer je velikokrat pomagal mladim umetnikom, da so se uveljavili. Bil je član uredniških odborov *Zbornika za umetnostno zgodovino*, *Biltena Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva* in *Vestnika Univerze*. Je redni član AICA (Association internationale des critiques d'art), The College Art Association of America in slovenskega centra PEN.

Med slovenskimi umetnostnimi zgodovinarji velja dr. Tomaž Brejc za enega največjih poznavalcev slovenskega modernizma in postmodernizma, še posebej slikarstva. Poleg slovenskega impresionizma je sodobnost in njena umetnost tista snov, ki je prof. dr. Tomaža Brejca najbolj pritegnila. Njegov pogled je vseskozi razširjen. Ko proučuje zgodovino slovenske umetnosti, jo postavlja v evropski in svetovni kontekst, ko spremlja in usmerja tokove naše sodobne umetnosti, pa svoje pisanje utemelji na sežetku najnovejših svetovnih teoret-

skih spoznanj. Njegovo raziskovanje impresionizma je doseglo vrhunec z izidom študije *Slovenski impresionisti in evropsko slikarstvo* leta 1982, ki so ji sledili številni posamezni članki v znanstvenih revijah in zbornikih. Sodobni umetnosti je posvečena njegova publikacija *Slikarske metamorfoze: Equrna 1982–1992* (1992), knjižno delo, ki ostaja še vedno edini interpretativno poglobljeni pregled sodobnejšega umetnostnega dogajanja na področju slikarstva v slovenskem prostoru. Poleg že omenjenih knjižnih publikacij *Vid govora* (1972) in *Slikarstvo od 15. do 19. stoletja na slovenski Obali* (1983) nas je leta 1988 presenetil z monografsko študijo o eni izmed najbolj interpretiranih svetovnih umetnin, Picassovi sliki *Guernica* (*Guernica: Eseji o slikarstvu, politiki in vojni*, 1988). Njegov *Temni modernizem: slike, teorije, interpretacije* (1991) je celovito zajel pogled na prevladujoči socialni, ekonomski in eksistencialni temačni ton slovenske umetnosti, v katalogu *Likovna zbirka Factor banke* (2000) pa je s sintetičnimi zapisi pronicljivo in jasno predstavil pomembne slovenske umetniške predstavnike sodobnosti. Poglejmo si še, katerim umetnikom se je prof. dr. Tomaž Brejc z zapisi in monografskimi študijami v svoji strokovni in znanstveni karieri posebej posvečal. To sta vodilna slovenska impresionista Rihard Jakopič in Ivan Grohar. Pred njima je stopil na sceno slovenske umetnosti Jožef Petkovšek, ki mu je leta 1982 ob razstavi v Narodni galeriji dr. Brejc posvetil spremno študijo v katalogu. Po vplivu na mlajše umetnostne zgodovinarje je prelomna njegova spremna študija ob pregledni razstavi skupine OHO leta 1978 v ŠKUC-u v Ljubljani. Sicer je svojo strokovno pozornost usmeril še k Tugu Šušniku, Dubi Sambolec, Bogdanu Borčiču, Luju Vodopivcu; o vseh je prispeval temeljne razprave za razumevanje njihovega ustvarjanja. V zadnjem času se pozornost prof. Brejca s slikarstva preusmerja v kiparstvo, in to v prepričanju, da je izrazita osredotočenost na vizualnost kot zgolj optično izkušnjo dosegla pa tudi že preseгла svoj vrhunec, in da nastopa čas, ko bomo svojo kompleksno izkušnjo sveta zasnovali na haptičnosti. Kot že tolikokrat pred tem, ko je med prvimi preroško naznanjal nova dogajanja v umetnosti – leta 2000 so izšla njegova temeljna besedila, posvečena prelomnemu dogajanju v umetnosti na prehodu iz sedemdesetih v osemdeseta leta z naslovom *Iz modernizma v postmodernizem* – je tudi tokrat na konici dogajanja.

Neprestano prehajanje med univerzalnim, svetovnim in slovenskim zna biti tudi precej zahtevna naloga in nelahek izziv. Posebej ko z eruditstvom in jasno izoblikovano sistematiko vrednotenja prof. Brejc piše hkrati o velikanih svetovne umetnosti in se posveča likovnim delom slovenskih umetnikov. Soočenje slovenskih likovnih del s sočasno vrhunsko svetovno produkcijo, ki se mu dr. Brejc nikoli ne izogiba, sam označuje kot tisto, ki prikazuje neusmiljeno logiko razmerja med središčem in malce uspavanim obrobjem. Vendar je mogoče le iz teh primerjav in ob poznavanju delovanja logike takih razmerij med vsemi središči in periferijami na svetu izpeljati pozitivne konsekvence o umetnostnih dosežkih in pravično ovrednotiti specifično kulturno produkcijo kraja ter pokazati na presežke v opusih pomembnih slovenskih ustvarjalcev, dokazati njihovo ustvarjalno moč in intelektualno širino.

Tomaž Brejc se na likovne stvaritve odziva na svoj znani poglobljeni eruditski način, da pa bi interpretacija zadela bistvo umetnine, je vedno potrebna tudi dobršna mera osebne občutljivosti, sposobnosti za življenje in pretanjen posluš za kompleksno problematiko ustvarjanja. Tistemu, ki enako dobro razume pesnike in slikarje – njegova študija Tomaž Šalamun in Julian Schnabel, ki je izšla kot predgovor Šalamunove pesniške zbirke *Poker* ob njenem ponatisu leta 1988, in je od takrat neprestano ponatiskovana – lahko verjamemo, da je sposoben vse te lastnosti združevati v svojem znanstvenem delu.

Prof. dr. Tomaž Brejc s svojim delovanjem tako na področju raziskovanja in interpretiranja slovenske umetnosti pa tudi posredništva umetnostnozgodovinskega znanja mladim postavlja na obeh področjih visoke standarde in vzor. Svetovljansko poznavalstvo ter izbrušen slog pisanja in nastopanja sta postala po njegovi zaslugi način obnašanja na področju umetnostne zgodovine, ki zavezuje slovensko stroko in bo ostal obveza tudi za prihodnje generacije.

Nadja Zgonik